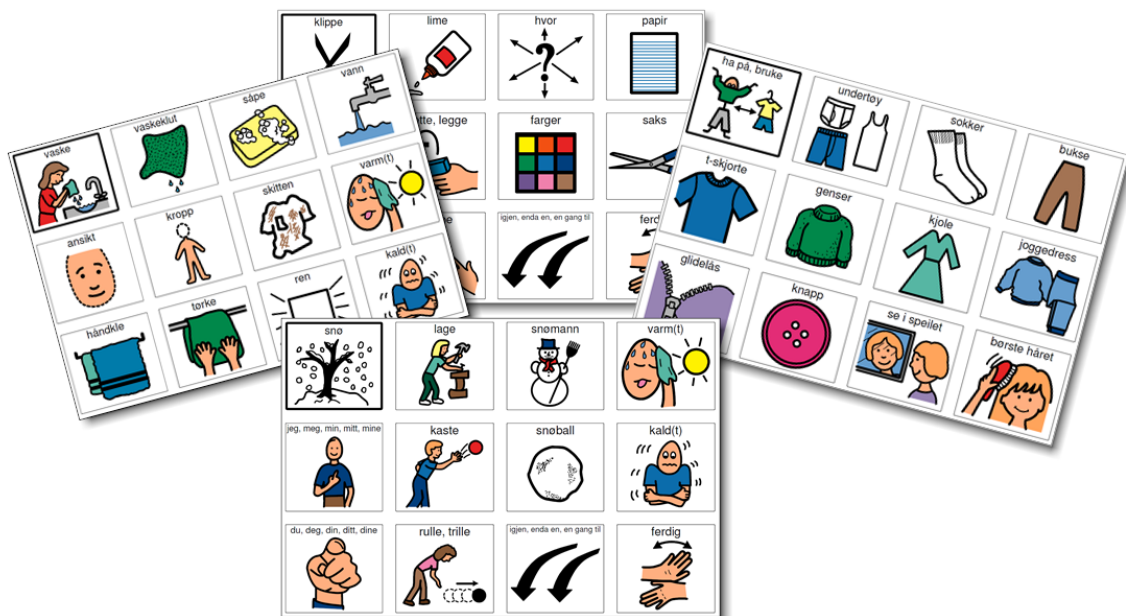

ASK Tematavler

Utviklet av Habiliteringstjenesten i Vestfold

Innhold

1. Hensikt og bakgrunn.....	4
1.1 Tilltenkt formål	4
2 Om ASK tematavler	5
3 Bruk av tematavlene	7
3.1 Når skal man starte med ASK?	7
3.2 Språkutvikling	7
3.3 Vær rollemodell for barnet ditt	7
3.4 Støtte og fremme kommunikasjon og språkutvikling	8
3.5 Innføring av grafiske tegn.....	9
3.6 Grafisk språkmiljø.....	9
3.7 Begrepsdannelse ved bruk av grafiske tegn i rutinesituasjoner	10
4 Hvordan jobbe videre.....	12
4.1 Lek- og samspill	12
4.2 Utvide ordforrådet – stille spørsmål, velge, fortelle	12
4.3 Eksempel på kombinerings av symbol og talemaskiner	12
4.4 Peketavler bør ha ulikt innhold	12
4.5 Organisering av ordforrådet, kommunikasjonsbok/perm	12
4.6 Videreutvikling av barnets alternative og supplerende kommunikasjon	13
5. Tematavler i Rolltalk Designer for print	13
6. Lisensavtale	13
7. Viktig informasjon	14
7.1 Sikkerhetsdefinisjoner	14
7.2 Sikkerhetsinstruksjoner for bruk	14
7.3 Alvorlige hendelser	14
7.4 Samsvar med kravene til medisinskteknisk utstyr	14
7.5 Produktansvar	14

1. Hensikt og bakgrunn

Hensikten med denne pakken med tematavler er at foreldre, og andre nærpersioner til barn med behov for alternativ og supplerende kommunikasjon, skal ha noe ferdig materiell å starte med når man skal begynne å bruke grafiske tegn i kommunikasjon. Dette gjør det lettere å komme i gang med grafisk kommunikasjon.

I tillegg til denne pakken finnes det en grunnpakke (ASK grunnpakke) med enkeltsymboler som inneholder de første 400 ord. ASK grunnpakke er tenkt som 1 trinn, og kan brukes før, eller i tillegg til ASK tematavler.

Enhver alternativ og supplerende kommunikasjonsløsning bør være individuelt tilpasset.

Grunnen til at man likevel lager en del ferdig materiell er fordi det tar lang tid til å lage individuelle løsninger. I tillegg er det ikke alltid nok kompetanse i nærheten.

Det er dermed viktig å presisere at ASK tematavler må betraktes som en starthjelp og ikke som et ferdig materiale. Tanken er at tematavlene skal utvides og suppleres etter barnets behov.

Å kommunisere ved bruk av grafiske tegn er en annen måte å kommunisere på enn det de fleste av oss er vant til. Det kan føles unaturlig og tungvint i starten. Mange vil ha behov for veiledning, og kan da henvende seg til Habiliteringstjenester, kompetansesentra og fagpersoner i nærmiljøet.

1.1 *Tilltenkt formål*

ASK Tematavler er ment for personer som har vansker med å kommunisere ved å kun bruke tale, og som enda ikke har utviklet eller har vansker med å tilegne seg skriftspråklige ferdigheter. De gir muligheter til autonom kommunikasjon ansikt-til-ansikt.

Produktene kan benyttes til enhver tid, i ethvert miljø – innendørs og utendørs, hjemme, på skolen, på jobb eller på farten.

2 Om ASK tematavler

Det følger med 53 tematavler i denne pakken med 12 symboler på hver. To av tavlene (lego/duplo og bade) har en for- og en bakside, som gir dermed dobbelt så mange ord tilgjengelig. Til gjengjeld må man snu arket fram og tilbake, noe som krever mer konsentrasjon.

Hvis man mener at 12 symboler er noe mye i starten, kan man dekke over noen.

Tematavlene gir tilgang til flere ord/tegn innenfor samme tema enn det man enkelt kan få til med enkeltsymboler.

Har personen brukt andre grafiske symboler tidligere, vil det oftest være naturlig å endre tavlene slik at tidligere innlærte symboler blir brukt.

ASK tematavler inneholder følgende temaer:

Aktiviteter inne :

Data
Dukke
Klippe og lime
Klosser
Lego,duplo
Lekebiler
Leketog
Lese bok
Male
Musikk
Plastelina
Pusle
Spill
Tegne
TV

Diverse:

Følelser
Sint
Syk
Sår

Aktiviteter ute:

Ballek
Sandkasse
Snø
Sykle
Såpebobler
Vannlek

ADL:

Bade
Skifte bleie
Dekke bordet
Gå på do
Gå ut
Kle av/på
Lage mat
Leggetid
Mat og drikke
Vaske seg

Spesielle dager og hendelser:

Fest
17. mai
Påske
Halloween
Lucia
Advent
Jul
Sirkus

Steder:

Barnehage
Bibliotek
Gå tur
Handle
Kafé
Lekeplass
Ri
Basseng
Lege
Tannlege

Tematavlene er utformet slik at det er mulig å lage 2 (-3) ordsetninger. Det er viktig å prøve å bruke mest mulig 2 ordsetninger for å hjelpe barnet videre i sin kommunikasjonsutvikling. Plassering av symbolene er valgt på en slik måte at det vil gjøre det lettere å gå videre med mer eller mindre avanserte kommunikasjonsbøker.

Unntak av denne plasseringen er ADL tavlene, som har en rekkefølgeoppbygging. Hva gjøres først og hva kommer etter dette, osv.

Det vil ofte være behov for å ha flere eksemplarer av tavlen innenfor samme tema. For eksempel kan det være fint at lego/duplo tavlen ligger ved lego/duplo klossene, og at bleieskifttavlen også er tilgjengelig på badet. Likevel mener vi det også er en stor fordel å også ha tavlene samlet. Dette er viktig når man er på andre arenaer (hytta, reise, besøk), og for å ha mulighet å snakke om temaet utenom selve stedet det "snakkes om". For eksempel å kunne snakke om det barnet gjorde i sandkassen mens man er inne.

Noen symboler har flere ord under symbolet. Her bør man velge det ordet som er naturlig i den setningen man sier. For eksempel "jeg/min" i tematavle ri: jeg (vil) ri, (det er) min hjelm.

3 Bruk av tematavlene

 ADVARSEL: Bærereimen kan bare brukes som skulderreim. Den må ikke brukes rundt halsen.

3.1 Når skal man starte med ASK?

En del barn vil av ulike grunner risikere å få en forsinket kommunikasjons- og språkutvikling. Noen vil aldri kunne ha tale som sin hovedkommunikasjonsform. Tidlig, i første leveår, vil det ofte være vanskelig å vite med sikkerhet hvordan det vil gå med dette spesielle barnets muligheter til å snakke. Når fagfolk kan si hvilke barn som er sårbare for å få en mangelfull språkutvikling, bør man begynne å drøfte alternativ kommunikasjon allerede når barnet er noen måneder gammelt skriver von Tetzchner og Martinsen (2002). En av grunnene til at det er viktig å komme i gang så tidlig som mulig, er at det er lettere for førskolebarn å lære språk enn det er for eldre barn og voksne. Dette gjelder også for alternativ kommunikasjon.

3.2 Språkutvikling

Nyfødte kommuniserer med voksne, de kan imitere ansiktsuttrykk og kroppsbevegelser allerede minutter etter fødselen. 20 måneder gamle barn kan si over 100 ord, men de forstår tre til fire ganger så mye sier Janne von Koss Torkildsen, (Bardersheim, N. 2006). Mange barn kan som følge av talevansker få begrenset sin språkutvikling i denne fasen. Man ser generelt en språkutvikling med en betydelig økning i barnas evne til å uttrykke seg spesifikt i alderen 8 til 36 måneder. Ordforrådet øker til ca 900 ord (Hayes, E. 2005). Dette kan derfor betraktes som en kritisk fase i den språklige utviklingen for små barn, da de vanligvis tar til seg 6-9 nye ord pr dag.

Språkutvikling:

Alder	1,0	1,6	1,9	2,0	2,6	3,0	3,6
Antall ord	3	22	118	272	446	896	1222
Økning	2	19	96	154	174	450	326

Kilde: Smith (1926) as cited by Dale (1976) & Retherford (1996))

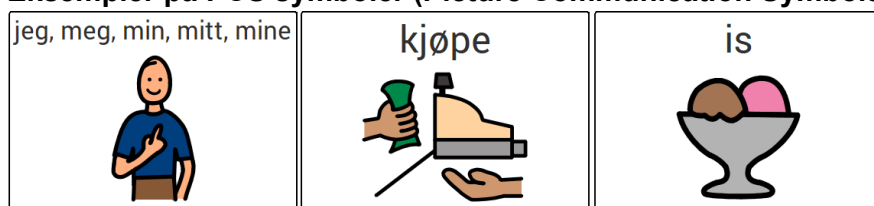
3.3 Vær rollemodell for barnet ditt

Hensikten med å utvikle ASK tematavler, en videreutvikling av ASK grunnpakke, er å gi foreldre til små barn lettere tilgang til de grafiske tegnene og materiell de trenger for å gi barnet et tilrettelagt grafisk språkmiljø tidlig. Barn lærer språk i et språkmiljø, det vil si at barnet lærer språk gjennom kommunikasjon med sine nærpersioner som bruker språket i dagliglivet. For barn som ikke har tale som sin hovedkommunikasjonsform betyr det at foreldre og andre i barnets nettverk også bør bruke barnets alternative kommunikasjonsform. Foreldre og andre er rollemodeller i kommunikasjon for barna, og ved å innføre grafiske tegn i kommunikasjon med barna er de modeller for hvordan man kommunisere på denne måten. Ved å snakke med barnet og samtidig vise (peke på) grafiske tegn som supplement til talen, vil barnet oppleve å få informasjon både gjennom hørsel og synssansen.

Ofte forteller nærpersoner at "barnet skjønner jo alt jeg sier", men barn som ikke kan bruke verbalt språk (eller har begrenset verbalt språk) trenger også å kunne kommunisere selv. Det er viktig for barnets utvikling at dette blir på et så avansert nivå som mulig.

Det finnes ulike kommunikasjonsformer, manuelle tegn (håndtegn), materielle tegn og grafiske tegn (les mer; www.isaac.no). Valg av kommunikasjonsform bør gjøres i samarbeid med fagfolk med erfaring på området. For barn med fysiske vansker vil bruk av grafiske tegn som PCS være aktuelle kommunikasjonsformer. For andre barn kan det være behov for både håndtegn og grafiske løsninger.

Eksempler på PCS symboler (Picture Communication Symbols):

3.4 Støtte og fremme kommunikasjon og språkutvikling

Det er grunnleggende for språkutviklingen å kunne lede andres oppmerksomhet og å kunne følge andres oppmerksomhet. Barn fødes med evnen til å rette seg mot andre mennesker og få andre mennesker til å rette seg mot dem. Felles oppmerksomhet er grunnlaget for kommunikasjon. For å kunne kommunisere må vi sikre oss at barnet og samtalepartneren har felles oppmerksomhet, slik at man snakker om det samme.

For barn med forsinket kommunikasjonsutvikling kan det være vanskelig å lede andres oppmerksomhet. Det betyr at nærpersonene bør være ekstra "lydhøre" og se etter små tegn som kan gi en pekepinn om hva barnet er interessert i. Ser barnet i retning av noe, kan dette tolkes som at barnet peker med øynene (øyepeking), eller dersom barnet retter kroppen i retning av der noe pleier å foregå, så kan det tolkes som en oppmerksomhetsretting mot den aktiviteten. Slike mulige kroppslige uttrykk bekreftes av nærpersonene ved for eksempel å bære barnet bort dit det ser, eller holde opp den leken barnet retter seg mot. Grafiske tegn holdes også opp for barnet i slike sammenhenger som språklig støtte, for å benevne det barnet er oppmerksomt på.

3.5 Innføring av grafiske tegn

Når vi innfører grafiske tegn i kommunikasjon, vil tegnet kreve oppmerksomhet fra barnet. Oppmerksomheten til barnet vil i begynnelsen veksle mellom samtalepartneren og tegnet. Dette betyr at barnet vil trenge god tid til å oppfatte dette tredje element i samspillet. *Tid* er derfor en sentral faktor i all grafisk kommunikasjon. For barn som har fysiske vansker er det viktig å legge til rette for at barnet rekker å snu hodet for å se på tegnet, og ikke minst rekker å se og oppfatte tegnet. Alternativ og supplerende kommunikasjon krever lenger tid enn vanlig kommunikasjon mellom talende mennesker.

Når barnet veksler sin oppmerksomhet mellom en samtalepartner og for eksempel hendelser og ting i miljøet, kan foreldre prøve å sette navn på det som barnet ser på ved å peke på det grafiske tegnet. Ved å bruke slike følgestrategier tar man utgangspunkt i det som barnet allerede er opptatt av, og på den måten støtter man barnets språkutvikling.

Eksempel: Barnet retter oppmerksomhet mot et akvarium med fisk i. Moren ser dette og viser barnet symbol for fisk og sier "Se, fisk?". Deretter løfter hun barnet med seg bort til akvariet. De ser på fiskene og moren viser flere ganger symbolet for fisk til barnet, benevner fisk og peker på fiskene.

En annen strategi er at foreldrene prøver på at få barnet interessert i en aktivitet, for eksempel lego/duplo. De forsøker å lede barnets oppmerksomhet mot noe foreldrene selv er oppmerksomme på. Dette er mer krevende for barnet og stiller krav til at den voksne klarer å sikre at barn og samtalepartner har oppnådd felles oppmerksomhet.

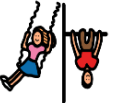

For barn som har kortvarig konsentrasjon, kan grafiske tegn være lettere å oppfatte enn håndtegn. Det grafiske symbolet er stabilt og endrer seg ikke slik som håndtegn. De kan dermed være lettere å oppfatte.

3.6 Grafisk språkmiljø

Alternativ og supplerende kommunikasjon skal brukes og forstås av andre i barnets miljø og barnet skal kunne utvikle seg med dette. Det er en utfordring å sørge for kommunikativ tilgjengelighet. Med kommunikativ tilgjengelighet menes at barnet må få tilgang til et kommunikasjonssystem som det selv kan bruke. I begynnelsen presenteres ett og ett tegn for barnet, men når det oppleves naturlig å kombinere to eller flere ord i samtale med barnet er det viktig å presentere to eller flere grafiske tegn også.

Tavler med flere grafiske tegn gjøres tilgjengelig for barnet og samtalepartnerne på ulike steder i hjemmet og i forskjellige aktiviteter i hverdagen. Dette tilrettelegges ved at tegn henges opp på plansjer på veggen lett synlig for barnet i dagligdagse aktiviteter, i tillegg kan man ha de i enkle bøker som er tilgjengelig i nærheten av barnet. Ulike løsninger til plassering av de grafiske tegnene er tilgjengelig som hjelpemidler man kan søke om gjennom folketrygden, eller lage selv.

Eksempel på en peketavle for valg av aktivitet:

lese 	tegne 	male 	modelleire
lekebiler 	leketog 	klosser 	lego
dukke 	spill 	lekeplass 	data

De grafiske tegnene må brukes i hverdagen til å benevne det som skjer med og rundt barnet.

Rutiner bør tilrettelegges i hjemmet for at gjensidig kommunikasjon skal få plass i hverdagen. I en slik prosess trenger familien støtte og veiledning. De må få kunnskap om hvor viktig det er at de følger opp tiltakene og at resultatene vil bli verdt innsatsen, sier von Tetzchner og Martinsen (2002).

3.7 Begrepsdannelse ved bruk av grafiske tegn i rutinesituasjoner

Barnet og nærpersionene kommuniserer om meningsfulle situasjoner i hverdagen, og dette gir grunnlag for å skape felles mening. Ved at hendelser og ting i omgivelsene benevnes med grafiske tegn, vil barnet få begreper og kunne begynne å kategorisere verden. Språket utvikles gjennom sosial deltakelse, der samtalepartnerne tilpasser seg hverandre og barnet lærer sosiale spilleregler.

Bruk av grafiske tegn er annerledes og vil kjennes unaturlig og tungvint for de fleste i begynnelsen. For å få opplevelsen av å lykkes med å bruke grafisk kommunikasjon, kan det være lurt å ta utgangspunkt i enkle dagligdagse situasjoner.

Eksempel: Dersom man skal på badet og skifte bleie, viser man barnet symbol for å skifte bleie og forteller hva som skal skje før man bærer med seg barnet til badet og utfører bleieskift. Slik kan man informere barnet om hva som skal skje både med tale og med grafiske tegn.

Tilrettelegging for grafisk kommunikasjon er enklest i rutinesituasjoner fordi dette er kjente situasjoner både for barnet og nærpersionene. Foreldrene vet hva som skal foregå i situasjonen fordi disse skjer gjentagende ganger daglig, og aktuelt ordforråd er derfor relativt enkelt å forutsi. Rutinesituasjoner er derfor gode situasjoner å begynne med når man skal innføre grafiske tegn i kommunikasjon med barnet.

Man tenker på forhånd gjennom hvilket ordforråd som vil være aktuelt for den gitte situasjonen. For eksempel vil ord som "bleie, vaske, tørke, kle av og på, ligge, salve, tiss og bæsje" være aktuelle tegn å ha tilgjengelig ved bleieskift. Andre ord kunne være vann, kaldt, varmt og bade. Når ordforrådet er plukket ut tenker man over hvor aktiviteten foregår, slik at de grafiske tegnene / peketavlen plasseres slik at den er lett tilgjengelig både for foreldrene og barnet.

Etter hvert supplerer man ordforrådet, for eksempel ved å ta fram "kle av/kle på"-tavlen, eller lage en egen tematavle med kroppsdeler.

Eksempel på peketavle for bleieskift: Henges over stellebenken slik at barnet kan se det når man skifter bleie, kler av/ på og steller barnet. Tegnene brukes i kommunikasjon med barnet i aktiviteten.

4.6 Videreutvikling av barnets alternative og supplerende kommunikasjon

"ASK Grunnpakke – mine første ord" er ikke ment å være det endelige kommunikasjonssystemet for noen, men en hjelp til å komme i gang når barnet er lite. Hvor fort man har behov for å supplere med nye tegn og eventuelt gå over til å bruke andre systemer i kommunikasjon, vil variere fra barn til barn.

"ASK *tematavler*" er ment som en oppfølging eller et supplement av ASK grunnpakke. Verktøyprogrammer som brukes til å lage grafisk kommunikasjonsmaterieill kan søkes som hjelpemiddel over folketrygden. (Tematavlene for Rolltalk Designer ligger ferdig på minnepinne med denne pakken).

Enkle talemaskiner med en innlest melding, talemaskiner med mange meldinger og databaserte kommunikasjonshjelpemidler er også hjelpemidler som etter individuelle vurderinger kan søkes til barnet. Bruk av disse hjelpemidlene krever opplæring av barnets nærpersoner.

5. Tematavler i Rolltalk Designer for print

Det følger med en minnepinne der alle tematavlene er med for bruk sammen med Rolltalk Designer for Print. Installer fra minnepinne og hent inn ønsket tematavle i Rolltalk Designer for Print for enkelt å bytte ut symboler og skrive ut selv. Se Rolltalk Designer for Print veiledning for endring av symboler.

Alle tematavlene har en mal som siste side, denne kan brukes for å lage nye tematavler. Skriv ut nye tavler og laminer gjerne arket.

Tematavlene er utviklet av Mariëtte van Dijk og Henning Gustavsen i samarbeid med Falck Igel som nå heter Abilia.

6. Lisensavtale

PCS[®] er et varemerke tilhørende Tobii Dynavox LLC. Med enerett. Brukt med tillatelse.

7. Viktig informasjon

Les og forstå innholdet i denne håndboken før du bruker produktet.

7.1 Sikkerhetsdefinisjoner

 ADVARSEL: Risiko for personskade eller dødsfall hvis instruksjonene ikke følges.

 FORSIKTIGHET: Risiko for skade på produktet hvis instruksjonene ikke følges.

MERK: Informasjon som er nødvendig i en gitt situasjon.

TIPS: Ytterligere informasjon som kan forbedre bruken av produktet.

7.2 Sikkerhetsinstruksjoner for bruk

 ADVARSEL: Les de følgende advarslene før du bruker produktet.

- Bærereimen kan bare brukes som skulderreim. Den må ikke brukes rundt halsen.

7.3 Alvorlige hendelser

Hvis det oppstår en alvorlig hendelse i forbindelse med produktet, skal dette rapporteres til produsenten og myndighetene i ditt land. En hendelse anses som alvorlig hvis den direkte eller indirekte kan ha ført til, eller kan føre til dødsfall til en pasient, bruker eller annen person, midlertidig eller permanent alvorlig svekkelse av pasientens, brukerens eller andres helsetilstand eller en alvorlig trussel mot folkehelsen.

7.4 Samsvar med kravene til medisinskteknisk utstyr

ASK Tematavler markedsføres som et teknisk hjelpemiddel for personer med funksjonshemninger, og det oppfyller alle nødvendige krav, forskrifter og direktiver for medisinskteknisk utstyr.

7.5 Produktansvar

Produktet er utviklet og risikovurdert i samsvar med ISO 14971. Bruksanvisningen og de tekniske spesifikasjonene er utformet i samsvar med sikkerhetsvurderingen i risikoanalysen. Vær alltid sikker på når du bruker produktet. Abilia AB tar ikke ansvar for konsekvenser etter feil bruk eller installasjon av produktet. Enhver form for manipulering av produktet ugyldiggjør garantien og fraskriver seg produsentens ansvar. Anslått levetid for produktet gjelder når det brukes i samsvar med den tiltenkte bruks- og vedlikeholdsinstruksjonen.

Kontaktinformasjon

Sverige

Abilia AB, Råsundavägen 6, 169 67 Solna, Sverige
Telefon +46 (0)8- 594 694 00 | support@abilia.se | www.abilia.se

Norge

Abilia AS, Tevlingveien 23, 1081 Oslo, Norge
Telefon +47 23 28 94 00 | support@abilia.no | www.abilia.no

Storbritannia

Abilia UK Ltd, Unit12 Buckingway Business Park, Swavesey,
Cambridge, CB24 4AE, Storbritannia
Telefon +44 (0) 1954 281 210 | support@abilia.uk | www.abilia.uk

Internasjonalt

www.abilia.com/intl/get-products/distributors

ABILIA

Kontaktinformasjon:

Abilia AB, Råsundavägen 6, 169 67 Solna, Sweden
Phone: +46 (0)8- 594 694 00 | info@abilia.com | www.abilia.com